

med Pompeius Occo måtte tilsløre sin færden, givetvis har bidraget til den mangelfulde kildesituation; metodisk uheldigt er det derimod, at den fragmentariske overlevering altfor ofte har tvunget dr. Nübel til e silentio-slutninger, som ikke lader sig begrunde på anden måde end ved henvisning til Occos nøgleposition; »ingen kilder (hedder det) beretter om Pompeius Occos andel i disse begivenheder. Det er dog hævet over tvivl, at han medvirkede på udslaggivende vis« (s. 155; jf. f. eks. 88f., 111, 146, 209, 224). Det er vel til syvende og sidst et åbent spørgsmål, om Pompeius Occo – hvor interessant han end kan være – kan bære en monografi af dette omfang; bogen har utvivlsomt værdi ved at sammenfatte det spredte og delvis utrykte kildemateriale, men den mærkes unægtelig også af metodiske og saglige brist.

E. LADEWIG PETERSEN

JAN SZPAK: Kierunki produkcji dworskiej w ekonomii Malborskiej w XVI wieku (Produktionsretninger i godskomplekset Malbork i 1500-tallet). Tysk resumé. Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie. Prace Komisji Nauk Historycznych nr. 30. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Ossolinum, 1972. 189 s. 46 + XLI tabeller. 8 diagrammer. 35 złoty.

Undersøgelsen over landbrug og landbrugsproduktion i godskomplekset Malbork (Marienburg) i polsk Prøjsen nær Gdańsk er et uddrag af en doktorafhandling fra Det jagiellonske universitet i Kraków 1970; den er udarbejdet på initiativ af professor St. Hoszowski. Emnet er 8 ladegårde i de flade marskegne (polsk: Zuławy/tysk: Werder) omkring Wisładeltaet, der hyppigt er udsat for oversvømmelse. Bøndernes arbejdskraft var her i modsætning til andre egne af Polen ikke altfor hårdt udnyttet – deres byrder var især digebyggeri og kanalvedligeholdelse – og til selve ladegårdsproduktionen benyttedes lejet arbejdskraft, et fænomen der gik tilbage til korsriddernes tid.

Szpak har haft et usædvanligt godt kildemateriale til sin rådighed. En del er trykt, men blandt arkivalierne må i første række nævnes godskompleksets regnskaber, der (med en del huller) er bevaret fra 1514 til 1581; hertil kommer et par bøger fra 1590–1591. Regnskaberne er ført på latin i mindst to eksemplarer, og det er det første eksemplar (oprindeligt i skatmesterarkivet i Kraków) der er bevaret; siden 1947 er det i arkivet i Warszawa. De nu eksisterende 47 bøger omfatter mellem 150 og 300 blade, så det er et betragteligt kildemateriale, der har skullet bearbejdes. Efter forfatterens oplysninger er det det bedst bevarede materiale til et godskompleks' historie fra 1500-tallet.

Blandt Szpaks resultater kan nævnes, at udsæden af rug og byg var faldende til midten af 1500-tallet for derefter at stige, særlig stiger udsæden af rug stærkt mellem 1560 og 1580. Derimod forholder kurven for udsæd af hvede sig nærmest omvendt proportionalt til kurven for udsæd af rug (s. 40–41). Det bemærkes også, at udsvingene år for år var store. 1563 gav en rekordhøj høst, men efter en voldsom epidemi 1564 (hvis følger bemærkes på talrige områder af godsernes drift) blev høsten 1565 katastrofalt lav. Efter at have sammenlignet med forholdene i Małopolska (egnen omkring Kraków) i 1700-tallet – det nærmeste sammenligningsmateriale i tid og sted, Szpak kunne finde – nås den slutning, at det ikke så meget er et enkelt højt foldudbytte som høstens stadige højde, der vidner om

landbrugets niveau (s. 70). Ud over kornproduktion undersøger Szpak kvægavl og håndværksvirksomhed på godserne.

Det er anmelderens opfattelse, at Szpaks resultater formentlig kan have værdi ved sammenlignende undersøgelser af et eventuelt skandinavisk eller nordtysk materiale. – Bogen er forsynet med fortegnelse over trykte og utrykte kilder samt, såre prisværdigt, en konkordans over stednavne omfattende navneformer i de benyttede kilder, tyske former før 1945 samt nuværende polske former. En sådan konkordans burde være obligatorisk for ethvert arbejde, der blot i nogen grad indeholder stedsbetegnelser fra Nord- og Vestpolen, Baltikum m.v. Ellers kan en nærmere identifikation af et navn på en mindre lokalitet ofte kræve indgående og besværlige undersøgelser.

JØRGEN STEEN JENSEN

HEDDA ROLL: Hans Brask. Latinsk korrespondens 1523. Acta universitatis Stockholmiensis, Studia latina Stockholmiensia XIX. Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1973. 187 s. 40 sv. kr.

Bogens titel er ikke korrekt. Helt konkret består udgaven af de latinske tekster i Hans Brasks registratur, der kan henføres til året 1523, d.v.s. som befinder sig på de første 37 sider af håndskriftet A 7 i det svenske Riksarkiv. Af udgiverens oversigt over indholdet af disse sider, altså både svenske og latinske tekster, ses klart, at der ikke er tale om en kopibog i vanlig forstand. Ind imellem Linköping-bispens breve til rigsforstanderen, til biskoppen i Skara og andre samt, i mindre omfang, disses breve til ham, findes notater af højst blandet karakter. Vi nævner i flæng: Leo X's befaling til kardinal Thomas Caietanus om at bemægtige sig Luthers person (1518), en optegnelse om forsendelsen af et skippund humle, notitser om Stockholms kapitulation og om kongevalget i Strängnäs, et kort referat af tre breve fra det svenske rigsråd til rigsrådet i Danmark. Af de svenske tekster kan nævnes to breve om adelskab fra 1390 og 1457 og en fortegnelse over priser. Mon ikke der er tale om en håndbog i vid forstand anlagt til brug i det biskoppelige kancelli? Udgiveren tilslutter sig – med en lille tvivl for nogle få siders vedkommende – Herman Schücks påvisning af, at håndskriftet er skrevet af Hans Brasks kansler, Hans Spiegelberg. Desværre oplyser hun ikke om det er sket i ét stræk (det tyder de økonomiske notitser vel ikke på), ej heller hvor håndskriftet kronologisk slutter. Hans Brask drog som bekendt i landflygtighed i 1527. Også om proveniensen udtaler hun sig tvetydigt. Først anføres en udtalelse fra redaktøren af det svenske diplomatarium om, at håndskriftet har befundet sig i Riksarkivet »siden Gustav Vasas dage« (= fra 1527?). Umiddelbart efter citerer hun en indskrift fra en senere ejers hånd, uden at modsætningen mellem de to udsagn opklares. Denne senere ejer var såmænd Hans Brasks søsterdattersøn, som imidlertid også var forstander for rigets arkiv i 1580'erne – og udgiveren mener velsagtens, at den yngre slægtning har tilegnet sig håndskriftet her.

Alt i alt må det beklages, at udgiveren ikke har anset de muligheder som kilde til Hans Brasks episkopat, håndskriftet i sig selv frembyder. Bogens titel skulle vel strengt taget have lydt: »Hans Spiegelbergs registratur. Latinske tekster 1523« – jvf. det afslørende lille »på mit initiativ« (ad instantias...mei) s. 122